ΤΑ ΝΕΑ 29/6/87

ΚΡΙΤΙΚΗ

Μπρεχτ υπό αίρεσιν

Του ΚΩΣΤΑ ΓΕΩΡΓΟΥΣΟΠΟΥΛΟΥ

ΔΕΝ υπάρχει αμφιβολία πως τα έργα που έγραψε ο Μπρεχτ στην εξορία είναι τα πλέον σημαντικά· από αυτά, τέσσερα - πέντε είναι πραγματικά αριστουργήματα.

Τριάντα χρόνια από το θάνατό του και ύστερα από μια σχεδόν υστερική μπρεχτίτιδα, η μόδα φαίνεται να καταλαγιάζει και νηφαλιότερες σκέψεις να κινούν τη γύρω από τον Μπρεχτ προβληματική.

Αν τολμούσε κανένας πριν δεκαπέντε χρόνια να αμφισβητήσει τη μέθοδο Μπρεχτ, αν τολμούσε να διαστείλει το θέατρό του από την ιδεολογία του, αν αποπειράτο να ανεβάσει Μπρεχτ χωρίς το μαρξιστικό εργαλείο, εκτός από ασεβής και προδότης ήταν και θεατρικά ύποπτος.

Θυμίζω στους παροικούντας την Ιερουσαλήμ του θεάτρου μας τι είχε ακούσει ο Μινωτής που ανέβαζε «Μάνα Κουράγιο» όταν δήλωνε πως εκτός από το ότι διαφωνεί πολιτικά με τον Μπρεχτ θεωρούσε πως η απο-πολιτικοποίηση της «Μάνας - Κουράγιο» βοηθούσε το έργο να αναδείξει τις θεατρικές του αρετές.

Στις μέρες μας έχει αρχίσει πια (ακόμη και από ανθρώπους της ανανεωτικής Αριστεράς – η δογματική ουσιαστικά ποτέ δεν «χώνεψε» τον Μπρεχτ – τον πιο μανιακό αντιδογματικό του καιρού μας) μια αποκαθήλωση του πολιτικού Μπρεχτ και κατ' επέκταση της μεθόδου του. Εδώ βέβαια πρέπει να πούμε πως ο Κουν και στον «Κύκλο με την κιμωλία» και στον «Καλό άνθρωπο του Σετσουάν» ούτε για μέθοδο Μπρεχτ ούτε για αποστασιοποίηση χαμπάριζε. Ειδικά με τη μουσική Χατζιδάκι στον «Κύκλο» η όλη σύλληψη ήταν προκλητικά αντι-μπρεχτική.

Ο Ανατολίτης Κουν είχε ανεβάσει πάνω στο χαλί του τον ψυχρό, διαλεκτικό, αναρχικό Μπρεχτ και τον είχε αναγκάσει να φαντάζει σαν παραμυθάς στην Μπουχάρα.

Παρ' όλο που όλοι μας είχαμε γοητευτεί με την εκδοχή Κουν, ξέραμε πως ο Μπρεχτ αν είχε τρόπο θα μας έβαζε καρφιά στην καρέκλα μας.

Περάσαμε είκοσι χρόνια την μπρεχτολογική τυραννίδα και ιδού τώρα αντιμετωπίζουμε τα έργα του σχεδόν ως αιώνια, έτοιμα να δεχτούν ποικίλες ερμηνείες σχεδόν αντιφατικές. Ο Μπρεχτ λοιπόν κλασικός; Ευτυχώς για κείνον, άθεο, δεν υπάρχει μεταθανάτια ζωή, αλλιώς φαβάμαι πως θα ανάβει το πούρο του και θα ουρλιάζει διαμαρτυρόμενος.

«Ο καλός άνθρωπος του Σετσουάν» από την «Πειραματική Σκηνή της "Τέχνης"».

Υπερασπίστηκα πάντα με τα δόντια την μπρεχτική άποψη, όχι γιατί την πιστεύω, αλλά γιατί θεωρώ πως απέναντι σε κάθε δημιουργό πρέπει να κρατάμε μια στοιχειώδη εντιμότητα.

Το δίλημμα είναι άτεγκτο. Ή μας αφορά το έργο του Μπρεχτ με τις προδιαγραφές που ο ίδιος καθόρισε και τον ανεβάζουμε προσπαθώντας να προβάλουμε την άποψή του ή δεν μας αφορά και τον αφήνουμε ήσυχο, όπως αφήσαμε ήσυχους τον Τόλερ, τον Κάιζερ, τον Λενορμάν, τον Χόφμασταλ· ποιος ασχολείται στα σοβαρά με τον εμπρεσιονισμό, το φροϋδισμό, τον ουτοπικό σοσιαλισμό που πέρασαν μέσα στα έργα τους αυτοί οι διάσημοι, κάποτε, δημιουργοί;

Δεν υπάρχει αμφιβολία, ο Μπρεχτ ήταν ένας μεγάλος θεατράνθρωπος· αλλά και ένας παθιασμένος αγκιτάτορας. Δεν νομίζω να πίστεψε σε τίποτε, αυτός ο υστερικός της αμφιβολίας, πέρα από τον εαυτό του και την πολιτική πράξη καθεαυτή.

Γι' αυτόν το θέατρο υπήρξε πάντα ιδεολογικό εργαλείο.

Έρχεται τώρα ο φίλος Νίκος Χουρμουζιάδης και η «Πειραματική Σκηνή της "Τέχνης"» Θεσσαλονίκης, να μας πείσουν πως δεν μας είναι απαραίτητη η «θέση» του Μπρεχτ, γιατί στα έργα του υπάρχουν γοητευτικές ρωγμές που προδίδουν μια άλλη φύση. Το πρόβλημα είναι: οι ρωγμές είναι ελαττώματα στη συγγραφή ή στοιχεία που μαζί με άλλα συγκροτούν το ιδεολογικό όπλο. Αν είναι το πρώτο και σ' αυτό στηρίξουμε μια παράσταση, αδικούμε τον θεατράνθρωπο Μπρεχτ· αν είναι το δεύτερο, προδίδουμε τον αγκιτάτορα Μπρεχτ.

Ο Νίκος Χουρμουζιάδης φιλοδόξησε να διαβάσει τον «Καλό άνθρωπο του Σετσουάν» σαν ένα ευθύγραμμο, γεωμετρικά άψογο, παραβολικό κείμενο, διαρρεόμενο από ψυχολογικές αποχρώσεις, από φωτοσκιάσεις παθών, από τρυφερές νύξεις, από ερωτικούς υπαινιγμούς.

Φοβάμαι πως ο Κουν είχε δίκιο όταν πρόσθετε και την ανατολίτικη αφέλεια του παραμυθιού. Ο Χουρμουζιάδης εμπιστευόμενος την καθαρότητα της γεωμετρίας στέρησε από το έργο τη γοητεία, ενώ του αφαίρεσε και την πολιτική αντιστοιχία.

Παρ' όλα αυτά ίσως θα μπορούσε κάτι να σωθεί από την αφηγηματική ανία, αν υπήρχαν ηθοποιοί να υποστηρίξουν την άποψη. Και είναι περίεργο, γιατί οι ίδιοι αυτοί ηθοποιοί του πολύ δουλεμένου θιάσου έχουν δώσει δείγματα γνώσης του ύφους των έργων και με άλλους σκηνοθέτες και με τον Χουρμουζιάδη. Φοβάμαι πως εκτός από τη Θάλεια Σκαρλάτου που έπαιξε το βασικό ρόλο (με ιδιαίτερη επίδοση στην αρσενική φιγούρα του Σούι-Τα) οι άλλοι ηθοποιοί στους ποικίλους ρόλους που υποδύθηκαν έμοιαζαν και αμήχανοι και αβέβαιοι.

Αφήνω τον απαράδεκτο τρόπο που επώθηκαν τα τραγούδια του Ντεσάου. Αλλά τραγούδια Μπρεχτ κανένας Έλληνας ηθοποιός δεν μπόρεσε να τραγουδήσει. Θέμα ιδιοσυγκρασίας, νομίζω.

Τα κοστούμια και το έξοχο σκηνικό της Ιωάννας Μανωλεδάκη είχαν κατακτήσει την αφηγηματική άποψη του σκηνοθέτη, αλλά δεν αρκεί· πρέπει να το αντιληφθούν και οι ηθοποιοί.